

El llenguatge

Llatinòrum (I)

29/VI/1979

Com és sabut, el català deu al llatí no solament una bona part del seu vocabulari bàsic, resultat de l'evolució gradual de les formes del llatí parlat, sinó també una aportació incessant de mots presos del llatí escrit, que solen diferir dels mots hereditaris o populars per una forma molt més acostada a la dels mots llatins originaris. Un bon nombre d'aquests mots obtinguts del llatí escrit, dits cultes o savis, foren ja incorporats al català en èpoques reculades pels escriptors que cercaven en aquella llengua tan rica els termes amb què designar les idees —especialment conceptes abstractes— per a les quals no en disposaven de cap d'adequat en la pròpia, a la qual els adaptaven llevant-ne o modificant-ne la terminació, però aquesta incorporació no ha deixat mai de practicar-se fins al temps actual.

Els llatinismes incorporats al català que conserven més marcadament el seu caràcter de mots llatins són aquells que no han estat modificats ni en llur terminació, especialment els acabats en *-us* i en *-um* que són, efectivament, terminacions molt pròpies del llatí. Mots com *àngelus* o *factòtum* són encara generalment sentits i reconeguts com a autèntics mots llatins, però de fet no ho són pas en una mesura superior a altres formes com *globus* o *mèdium* que segurament molts deuen ja considerar com a mots ben catalans. Convé advertir que alguns d'aquests mots acabats en *us* i en *um* són, en realitat, d'origen grec, encara que gairebé tots ens han pervingut a través del llatí.

El castellà ha incorporat també tots aquests llatinismes, però com que no té un caràcter tan conservador com el català n'ha adaptat un bon nombre a la seva peculiar morfologia, adaptació a la qual ha ajudat la seva típica i usual terminació en *o* àtona. Amb tot, com que aquesta adaptació de llatinismes d'introducció relativament recent és un procés viu, encara operant, no són poques les vacil·lacions que experimenta entre les formes en *o* i les formes en *us* i en *um*. En català, existeix, naturalment, una tendència analoga, encara que més atenuada, que origina formes acabades generalment en *e* àtona o en consonant. Però formes com *globus*, *fetus*, *focus*, *opus*, *salus*, *anus*, *afebus*, *porus*, *harmonium*, *decorum* i *linoleum* han estat fixades conservant la terminació del mot original, mentre que les corresponents del castellà presenten ja la seva *o* final característica.

Albert Jane